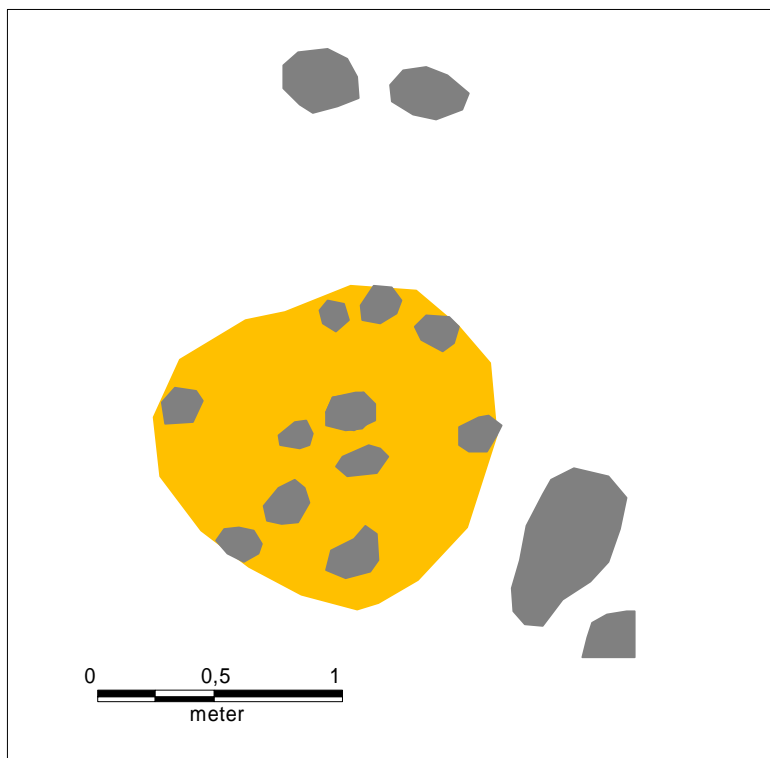

SVM2004077 Vrangslund NV, Fjenneslevmagle by, Fjenneslev matr. 5a, 5ak. Stednr. 040104 - KUAS j.nr. FOR2003-2122-0732

Arkæologisk undersøgelse af hyttetomt fra yngre stenalder i perioden 31. marts til 8. april 2005.

Kirsten Christensen

Det cirkulære ildsted midt i hytten med de store sten omkring

Indhold:

1. Indledning	2
2. Kulturhistorisk redegørelse	2
3. Undersøgelsens perspektiver.....	3
4. Baggrund og begrundelse for udgravningen.....	3
5. Landskabet.	4
6. Andre fortidsminder i området.....	4
7. Udgravningens data.....	5
8. Udgravningens metode.	5
9. Dataliste	6
10. Tidstavle.....	6
11. Litteratur.....	6

SVM2004077Bilag 1

SVM2004077Bilag 2

SVM2004077Lister

Rapport fra

Sydvestsjælland Museum
Storgade 17
4180 Sorø

Tlf. 57834063
e-mail: kontor@vestmuseum.dk
hjemmeside: www.vestmuseum.dk

1. Indledning

Denne rapport dækker Sydvestsjælland Museums udgravning af hyttetomt og andre bopladsspor fra yngre stenalder på den sydlige del af et udstykningsområde i Fjenneslev stationsby. Udgravningen er betalt af Sorø Kommune, som er bygherre.

2. Kulturhistorisk redegørelse

Ved undersøgelsen fandtes et kulturlag, der tolkes som resten af en hytte, som muligvis har været gravet lidt ned i undergrunden. I laget fandtes flintredskaber, især skrabere, som har været brugt til bearbejdning af skind. Desuden fandtes små stumper af hvidbrændte dyrekogler, hvoraf en tand stammer fra en gris. Under laget fandtes et cirkulært ildsted med flere store sten omkring. Antallet af skrabere og andre flintredskaber er størst omkring ildstedet (se bilag 2) og de store sten kan være brugt til at sidde på, mens arbejdet med f.eks. rensningen af skind og tilhugningen af nye redskaber stod på. Mængden af knoglestumper er ligeledes størst tæt ved ildstedet, hvor tilberedningen af maden har foregået.

Der blev kun undersøgt en mindre del af kulturlaget fra hytten, så der er meget få oplysninger om, hvordan hytten har været udformet og i hvilke materialer. Vest for står 3 stolpehuller på række og lige nord for findes endnu et stolpehul. Disse stolpehuller være en del af hyttens konstruktion, som så måler ca. 21 x ca.15 m og har ildstedet placeret centralt.

Den forsænkede del af hyttetomten med ildstedet og stolpehuller vest for.

Eksempler på de fundne flintskrabere fra et af kvadratmeterfelterne

Overgangen mellem ældre (jæger) og yngre (bonde) stenalder (ca. 3900 f. kr. F) er karakteriseret ved et langsomt skifte i ernæringsgrundlaget fra jagt, fiskeri og indsamling til simpelt agerbrug suppleret med jagt, fiskeri og indsamling. Agerbruget bestod i at fælde og afbrænde mindre områder af egeskoven. Kornet blev sået i den næringsholdige aske uden yderligere jordbearbejdning. Efter ganske få år var jorden udpint og marken blev opgivet, hvorefter et nyt stykke af skoven kunne inddrages til mark. Resultatet blev flere mindre lysninger i skoven med kortvarige bosættelser. De større bopladser lå langs søer og åer, hvor der var mulighed for at udnytte flere føderessourcer. Samtidig med skiftet til agerbrug opstod en forfaderkultur, hvor forfædre blev begravet i store stengrave, dysser og jættestuer, som byggedes i løbet af denne periode. De vigtigste redskaber blev fremstillet af den hjemlige flint, som var til stede i rigelige mængder. Flinten var desuden en vigtigste handelsvare, som kunne byttes med f.eks metaller: kobber, guld, eller andre fornødenheder.

3. Undersøgelsens perspektiver

Det er sjældent at støde på kulturlag fra yngre stenalder i Østdanmark, da de ofte er pløjet helt væk. I dette tilfælde skal hytten ses i sammenhæng med den jættestue, som ligger længere mod øst. Nogle af de personer, som har boet i hytten kan være blevet begravet i den jættestue. Det blev ikke afklaret om hytten har været brugt af mange eller få eller gennem hvor lang tid. De kan have mødtes med de andre stenalderbønder på samlingspladsen mellem Tuel å og Susåen, ligesom de kan have fisket i Tuelsø, som i luftlinie ligger ca 5 km væk eller andre af de midtsjællandske søer. Denne undersøgelse er med til at give et mere nuanceret billede af bosætningsmønstret på Midtsjælland i yngre stenalder.

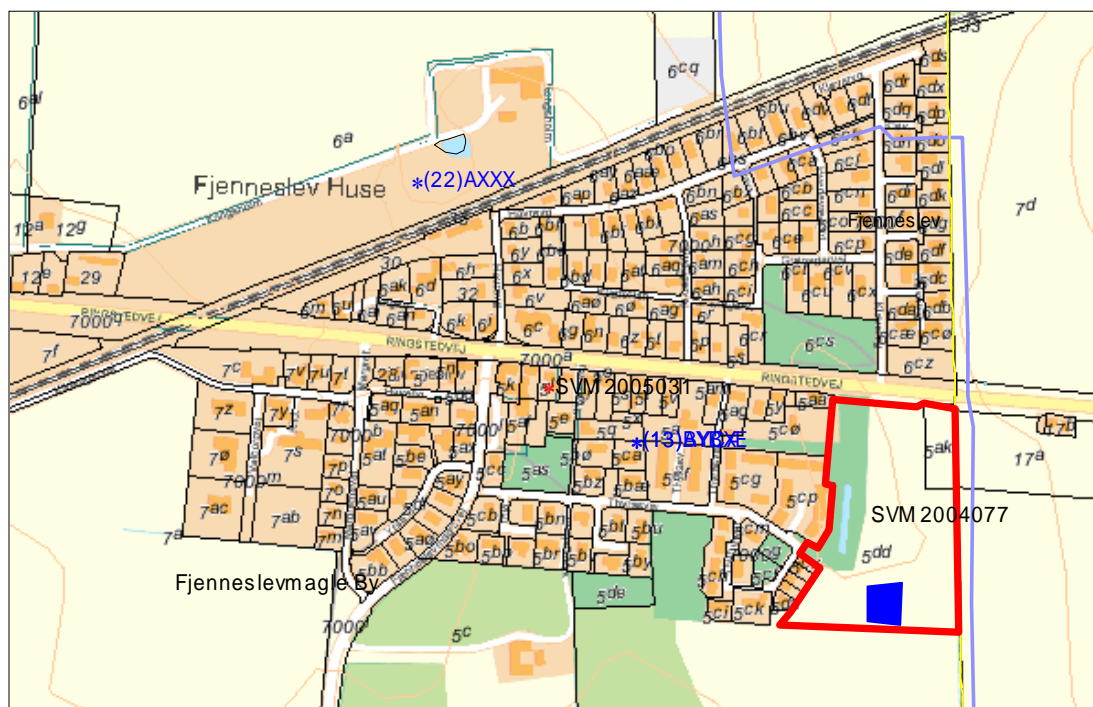
4. Baggrund og begrundelse for udgravningen.

Udstykningsområdet blev prøvegravet i dagene 7.-9. februar 2005 efter en henvendelse fra Sorø

kommune ang. en udtalelse om skjulte fortidsminder på arealet. Resultatet af denne forundersøgelse viste et kulturlag med et flintinventar, der dateres til yngre stenalder, samt formodede samtidige anlægsspor nord for. Det er sjældent at støde på bevarede kulturlag fra yngre stenalder på Midtsjælland og der er et meget begrænset kendskab til bosættelsesforholdene fra samme periode i området, så der var grundlag for en egentlig udgravning af den sydlige del af udstykningsområdet.

5. Landskabet.

Det undersøgte areal ligger i en lavning indenfor lokalområdet, der er et kuperet morænelandskab. Fra dette sted stiger terrænet faktisk mod alle fire verdenshjørner. Højdemæssigt ligger stedet på mellem 34,8 og 36,4 meter over DNN, mens de omkring liggende højdedrag ligger over 50 meter over DNN. Enkelte steder fremgår det tydeligt, at der i gammel tid har stået vand. Nu afvander et helt moderne drænsystem området ned mod den åbne nord-syd vendte afvandingskanal, der afgrænser området mod øst.

SVM2004077 Udstykningsområdet vist med rødt og det undersøgte areal vist med blå.

6. Andre fortidsminder i området

En nu sløjfet gravhøj med brandgrav (040104-13) har ligget i bebyggelsen vest for udstykningsområdet og længere mod øst findes resterne af en jættestue (040104-1) i en have. Nord for jernbanen er registreret flere opsamlinger af flintfund fra stenalderboplads. I Frømosen vest for er opsamlet ofrede metalringe fra bronze- eller jernalder (040104-12, 14). Endelig ligger den tidlige romanske kirke i Fjenneslev øst for området. Ca 4 km mod sydøst, hvor Tuel Å løber sammen med Susåen, ligger et befæstet anlæg (samlingsplads) fra yngre stenalder (040214-47).

7. Udgravningens data

Undersøgelsen blev foretaget af Line Thorup og Kirsten Christensen (daglig leder) i perioden 31. marts til 8. april 2005. Undersøgelsen er gennemført af Sydvestsjælland Museum, hvor originaldokumentation og genstandsmateriale er arkiveret. Dette gælder dog ikke faunamateriale, der deponeres på Zoologisk Museum og antropologisk materiale, der deponeres på Antropologisk Laboratorium.

Der blev udgravet godt 1700 m² af den sydlige del af udstykningsområdet og der blev undersøgt 21 forhistoriske anlæg fordelt på 1 kulturlag/hus, 11 gruber, 5 stolpehuller, 3 kogestensgruber og 1 ildsted (se fordelingen af anlæg på bilag 1).

8. Udgravningens metode.

Med stor gravemaskine blev muldlaget gravet af til et sammenhængende felt på den sydlige del af udstykningsområdet indtil hele kulturlaget og anlæggene nord for var afdækkede. De fremkomne fyldskifter blev med det samme streget op. Efter udlægning af målesystem blev anlæggene indtegnet i målestoksforholdet 1:100 og fortløbende nummeret. De mindre anlæg blev snittet med skovl eller spade efterfulgt af en beskrivelse mht funktion, form, indhold. Fund blev samlet ind for hvert anlæg for sig, sorteret efter materiale og nummeret fortløbende.

Det var fra starten af udgravningen vurderet at kulturlaget A1 skulle undersøges ekstensivt. Først blev der gravet gennem anlægget langs kanten af den gamle søgegrøft indtil undergrunden var tydelig, men det gav meget få fund og skabte ikke klarhed over anlæggets funktion og datering. I stedet blev udvalgt 8 kvadratmeterfelter øst for, hvor kulturlaget var tykt og der var mange flintafslag i toppen af laget. Jorden i disse kvadratmeterfelterne blev gravet op med skovl og spade og vandsoldet gennem et sold med en maskestørrelse på 5 x 5 mm. Det forsøgt at vandsolde gennem et sold med mindre maskestørrelse men anstrengelserne stod ikke mål med resultatet. Solderesten blev sorteret med det samme, idet flintafslag og –redskaber, knogler, keramik blev samlet ind, mens resten blev kasseret. Fundene blev indsamlet for hver felt for sig og sorteret efter materiale.

Line Thorup sorterer det solderesten fra vandsoldningen af kulturlaget

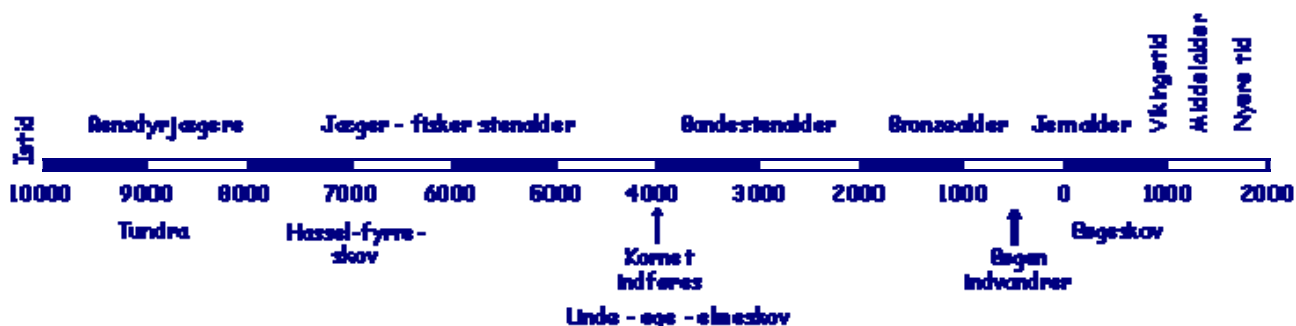
Et mindre område af den centrale del af kulturlaget, vestfor og under de vandsoldede felter, blev fladeskovlet for at klarlægge, hvad der var under kulturlaget. Herved fremkom en del sten liggende indenfor et mørkere cirkulært fyldskifte A22, der blev tolket som resterne af et ildsted. Dette blev snittet med skovl, profilen afrenset med ske efterfulgt af en beskrivelse.

Der blev taget digitalfoto i forbindelse med muldafrømningen, af den afrømmede flade, ildstedet samt vandsoldningen.

9. Dataliste

Alle listerne over anlæg, fund, tegning og foto ligger i slutningen af denne rapport.

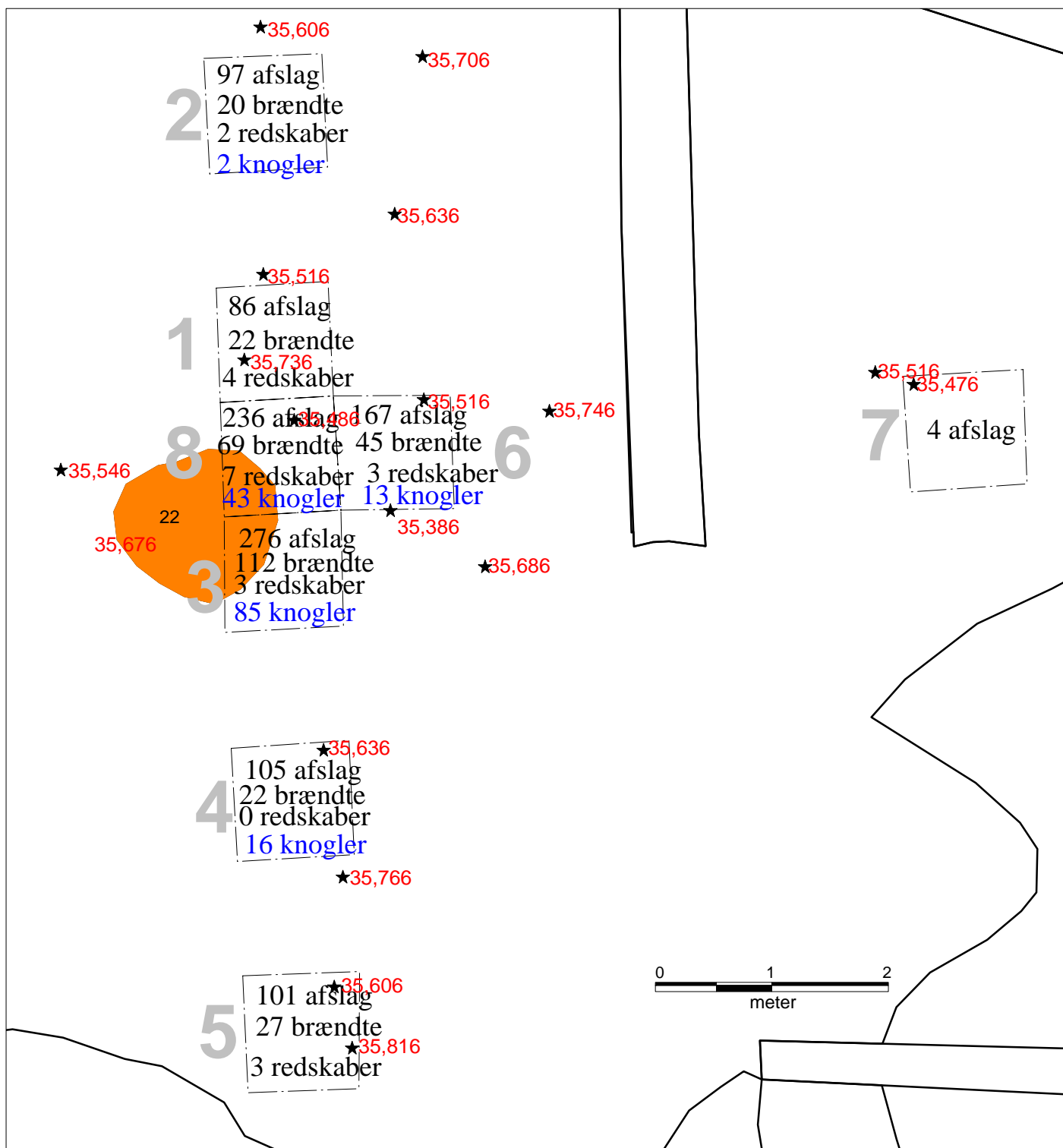
10. Tidstavle.

11. Litteratur.

Oversigtsværk.

Jensen, J.: Danmarks Oldtid. Stenalderen 2001

SVM2004077 Bilag 2. Antallet af fund fra de forskellige samples fordelt på flintafslag, brændte flintstykker, flintredskaber og dyreknoolestumper. Ildstedet A22 er markeret med gult. Nivellementerne (røde) er i m. o. DNN.

Anlægsliste og – beskrivelse

A-nr	Del af	T-nr	Snit	Type	Beskrivelse	Fund	Datering
01		06, 07	Snittet N-S, set mod vest. Meget forskellige dybder; 5-30 cm dybt.	Kulturlag	Fylden varierer fra lyst gråbrunt til mørkt brungråt muldet ler. Ved snittet var der flest flintafslag i toppen, men ved bunden., nær de mange sten, var laget fundtomt.	x-3, x-4, x-5, x-6, x-7, x-8, x-9, x-10, x-11, x-12, x-13, x-14, x-15, x-16, x-17, x-18, x-19	Neolitikum
02		07	nø-sv, 110 cm i dia., 17 cm dyb (dybest i nø). Flad bund, lige side i nø, skrå i sv	Grube	Mørk sortbrun leret muld med trækulsnister		Neolitikum?
03		04	s-n, 55 cm i dia., 17 cm dyb, runde sider og bund	Grube	Brun leret muld med enkelte trækulsnister		Neolitikum?
04	A01?	06	Snittet SØ-NV, set mod Sydvest. 10 cm dyb. Diffus i nedgravning, dog med en form for svagt skrående sider og afrundet bund.	Grube	Lyst brungråt let sandet ler med trækulsnister		Neolitikum?
05	A01?	06	Snittet SØ-NV, set mod SV. 15 cm dyb. Skrå sider, flad bund.	Grube	Brungråt leret sand, med t trækulsnister og orange sandnister.		Neolitikum?
06		06	Snittet N-S, set mod vest. 12 cm dyb. Skrå sider og flad bund.	Grube	Mørkt brungråt sandet ler, med trækulsnister og orange sandnister.		Neolitikum?
07		06	Snittet N-S, set mod Øst. 20 cm dyb. Lige sider, afrundet bund. Snit generet af dyreaktivitet.	Stolpehul	Mørkt gråt sandet ler med mange trækulstykker.		Neolitikum?
08		07	Snittet N-S, set mod Øst. 20 cm dyb – med et tydeligt brandlag i 7 cm dybde. Diffus nedgravning.	Grube	Mørkt gråt sandet ler. Stor koncentration af trækul i brandlaget – trækulsnister i resten af fyldet.		Neolitikum?
09		07	Snittet N-S, set mod øst. 22 cm. Dyb. Rette sider, afrundet bund.	Grube.	Brungråt let sandet ler, med t trækulsnister og sten.		Neolitikum?
10		07	Ikke snittet	Grube.	Brungråt let sandet ler.		Neolitikum?
11		07	Snittet N-S, set mod vest. 7 cm dyb. Jævnt afrundet bund og sider.	Stolpehul	Lys brungråt let sandet ler.		Neolitikum?
12		07	Snittet NV-SØ, set mod syd. 9 cm dyb. Jævnt afrundet bund og sider.	Grube.	Brungråt let sandet ler, med t trækulsnister og mange sten.		Neolitikum?
13		07	Snittet N-S, set mod vest. 20 cm. Dyb.	Stolpehul/ grube	Brungråt let sandet ler.		Neolitikum?

			Rette sider uregelmæssig bund.				
14		07	Ikke snittet	Grube	Brungråt let sandet ler.		Neolitikum?
15		07	Snittet N-S, set mod vest. 10 cm dyb. Rette sider, afrundet bund.	Stolpehul	Brungråt let sandet ler.		Neolitikum?
16		07	Snittet N-S, set mod vest. 10 cm dyb. Jævnt afrundet bund og sider.	Grube	Brungråt let sandet ler.		Neolitikum?
17		08	Ikke snittet	Kogestensgrube	Gulbrunt leret sand med ildpåvirkede sten og trækulsstykker.		Neolitikum?
18		08	Ikke snittet	Kogestensgrube	Lyst gulbrunt kompakt sand, med ildpåvirkede sten og trækulsstykker.		Neolitikum?
19		08	Ikke snittet	Recent	Brunt muldet sand med teglnister.		Recent
20		08	Ikke snittet	Kogestensgrube	Lyst gulbrunt leret sand, med ildpåvirkede sten og trækulsstykker		Neolitikum?
21		09	Snittet N-S, set mod vest. 8 cm dyb. Jævnt afrundet bund og sider.	Stolpehul?	Lys brungråt let sandet ler, med trækulsnister.		Neolitikum?
22	A1	06	Snittet NV-SØ, set mod syd. 7 cm dyb, jævn skrånede sider, uregelmæssig bund.	Ildsted	Mørkbrungråt trækulsholdigt sandblandet ler. Sten i kanten og bunden af anlægget		Neolitikum

Fundliste og –beskrivelser

x-nr.	Anlæg	Del område	genstand	beskrivelse
03	A01	Snit	Flint	3 skrabere, 14 afslag
04	A01	Snit	Knogler	7 stk.
05	A01	Sample 1	Flint	86 stk., heraf 22 ildpåvirkede og 4 skrabere, heraf 2 på skiver
06	A01	Sample 2	Flint	97 stk., heraf 20 ildpåvirkede, 1 blok og 1 skraber.
07	A01	Sample 3	Flint	276 stk., heraf 112 ildpåvirkede og 1 flintblok, 1 cirkulær skraber og 1 retoucheret afslag
08	A01	Sample 3	Knogler	85 stk.
09	A01	Sample 4	Flint	105 stk., heraf 22 ildpåvirkede og 1 skraber. 2 vættelys, 1 rund sten.
10	A01	Sample 4	Knogler	16 stk.
11	A01	Sample 5	Knogler	17 stk., heraf 7 er brændte og 1 muslingskal.
12	A01	Sample 5	Flint	101 stk., heraf 27 ildpåvirkede, 1 skraber, 1 skraberæg og 1 retoucheret afslag.
13	A01	Sample 6	Knogler	7 stk.
14	A01	Sample 6	Flint	167 stk., heraf 45 ildpåvirkede og 1 skraber, 1 bor, 1 retoucheret afslag.
15	A01	Sample 7	Flint	4 stk.
16	A01	Sample 8	Flint	236 stk., heraf 69 ildpåvirkede og 7 skrabere.
17	A01	Sample 8	Knogler	43 stk.
18	A01	Sample 8	Keramik	1 sideskår, 7 mm tykt groftmagret gods
19	A01	Sample 2	Knogler	2 stk.

Samplernes antal af fund fordelt efter materiale

Sample område:	Fund- Flint:	Fund- Knogler	Fund-Keramik
Sample 1	X05 (86 stk., heraf 4 skraber, 22 ildpåvirkede)		
Sample 2	X-06 (97 stk., heraf 1 blok, 1 skraber. og 20 ildpåvirkede)	X-19 (2 stk.)	
Sample 3	X-07 (276 stk., heraf 1 flintblok, 1 cirkulær skraber, 1 retoucheret afslag og 112 ildpåvirkede).	X-08 (85 stk.)	
Sample 4	X-09 (105, heraf 1 skraber og 22 ildpåvirkede, samt 3 sten)	X-10 (16 stk.)	
Sample 5	X-12 (101 stk., heraf 1 skraber, 1 skraberæg, 1 retoucheret afslag og 27 ildpåvirkede)		
Sample 6	X-14 (167 stk., heraf 1 skraber, 1 bor, 1 retoucheret afslag og 45 ildpåvirkede).	X-13 (7 stk.)	
Sample 7	X-15 (4 stk.)		
Sample 8	X-16 (236 stk., heraf 7 skraber og 69 ildpåvirkede).	X-17 (43 stk.)	X-18 (1. stk.)

Tegningsliste

Tegningslisten er en fortsættelse af tegningslisten fra forundersøgelsen, hvor T1 – T5 blev brugt.

T-nr.	Type	Skala	Initialer
T-6	Plantegning af SØ-del af udgravningsfeltet	1:100	LT
T-7	Plantegning af SV-del af udgravningsfeltet	1:100	KC
T-8	Plantegning af NØ-del af udgravningsfeltet	1:100	LT
T-9	Plantegning af NV-del af udgravningsfeltet	1:100	KC

Fotoliste

Fotolisten er en fortsættelse af fotolisten fra forundersøgelsen, hvor D001 – D029 blev brugt

Film nr	Opt	Type	Tekst	Fot	Dato
2004077D	30	Digital	Gravemaskinen og Kirsten, set mod NØ	Line Thorup	31-03-2005
2004077D	31	Digital	Udvidelse mod SØ af udgravningsfeltet, set mod Ø	Line Thorup	31-03-2005
2004077D	32	Digital	Gravemaskine og Kirsten, set mod NØ	Line Thorup	31-03-2005
2004077D	33	Digital	Gravemaskine og Kirsten, set mod N	Line Thorup	31-03-2005
2004077D	34	Digital	Den sydlige del af udgravningsfeltet, set mod V	Line Thorup	31-03-2005
2004077D	35	Digital	Udstrækningen af kulturlag A1, set mod V	Line Thorup	31-03-2005
2004077D	36	Digital	Den NV-del af udgravningsfeltet, set mod NV	Line Thorup	31-03-2005
2004077D	37	Digital	Line vandsolder, set mod NV	KC	06-04-2005
2004077D	38	Digital	Line vandsolder, set mod NV	KC	06-04-2005
2004077D	39	Digital	Line vandsolder, set mod NV	KC	06-04-2005
2004077D	40	Digital	Line vandsolder, set mod NV	KC	06-04-2005

Film nr	Opt	Type	Tekst	Fot	Dato
2004077D	41	Digital	Kirsten vandsolder, set mod NV	Line Thorup	06-04-2005
2004077D	42	Digital	Kirsten vandsolder, set mod NV	Line Thorup	06-04-2005
2004077D	43	Digital	Kirsten vandsolder, set mod NV	Line Thorup	06-04-2005
2004077D	44	Digital	Ildsted A22, set mod V	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	45	Digital	Ildsted A22, set mod V	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	46	Digital	Ildsted A22, set mod SV	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	47	Digital	Ildsted A22, set mod SV	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	48	Digital	Ildsted A22, set mod SV	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	49	Digital	Ildsted A22, set mod SV	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	50	Digital	Snit gennem kulturlag A1, sydlige del, set mod V	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	51	Digital	Snit gennem kulturlag A1, sydlige del, set mod V	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	52	Digital	Snit gennem kulturlag A1, midterste del, set mod V	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	53	Digital	Snit gennem kulturlag A1, midterste del, set mod V	Line Thorup	08-04-2005
2004077D	54	Digital	Snit gennem kulturlag A1, nordlige del, set mod V	Line Thorup	08-04-2005

Liste over måledata

Punkt	X	Y	Z
p25	127819.84	112545.63	36.186
p26	127821.52	112585.55	35.483
p27	127823.1	112625.51	34.855

Måledataene er i System 34 Sjælland og er genanvendt fra forundersøgelsen